

§ 5. Узнікненне мастацтва і рэлігіі

?! 1. Чым складанае было жыццё першабытнага чалавека? Якая небяспека яго падпільноўвала? 2. Што знаходзяць археолагі ў пахаваннях неандэртальцаў і крананьёнцаў? Пра што гэта сведчыць?

Крыху больш за сто гадоў назад вучоныя мала ведалі пра ўнутраны свет першабытных людзей. Што пакінуў першабытны чалавек сваім нашчадкам, акрамя прылад працы і рэшткаў жылля? У што верыў чалавек разумны?

1. Узнікненне мастацтва. Самыя старажытныя творы выяўленчага мастацтва датуюцца *са-ракавым тысячагоддзем да нашай эры*. Першабытныя мастакі адлюстроўвалі перш за ўсё жывёл, на якіх палявалі. На скалах і сценах пячор захаваліся малюнкi, якія выконваліся дрэўным вугалем або фарбамі, зробленымі з прыродных рэчываў. У адной з пячор на тэрыторыі сучаснай Францыі была знойдзена цэлая «карцінная галерэя» — 40 дзікіх коней, 23 маманты, 17 аленяў. Малюнкi зроблены *вохрай* — глінай жоўтага ці чырвонага колеру — і іншымі фарбамі. Сакрэт некаторых не раскрыты да гэтага часу.

▲ Малюнак з пячоры ў Іспаніі

с. 24–26

Людзі каменнага веку выкарыстоўвалі тры асноўныя колеры фарбы: белы, чорны і чырвоны. Два апошнія выкарыстоўваліся асабліва часта. Малюнкi першабытных людзей былі першымі праявамі творчых здольнасцей чалавека. Так узнік *живапіс* — стварэнне мастацкіх вобразаў фарбамі.

Асаблівым відам першабытнага мастацтва з'яўляўся *арнамент* — узор, якім пакрываліся вырабы з косці, а таксама каменны і гліняны посуд.

▲ Жаночыя статуэткі

2. Скульптура. У гэты ж час зароджалася і *скульптура*. Старажытныя майстры выразалі фігуры людзей і жывёл з дрэва, аленавай косці ці біўняў маманта. Шырокае распаўсюджанне атрымалі маленькія скульптурныя фігуркі, або статуэткі, жанчын. Гэта звязана, відавочна, з пакланеннем (*культам*) багіні-маці. Падобныя статуэткі знойдзены археолагамі шмат у якіх краінах свету.

Такім чынам, першабытныя мастакі былі заснавальнікамі амаль усіх відаў выяўленчага мастацтва: *графікі* (мастацтва адлюстравання прадметаў лініямі і штрыхамі, без фарбаў), жывапісу, скульптуры, дэкаратыўнага мастацтва (упрыгажэння прадметаў побыту).

3. Рэлігійныя ўяўленні. Чалавек разумны быў бездапаможны перад таямнічымі і грознымі з'явамі прыроды. Усход і захад сонца, маланку і гром, ураган, які раптам наляцеў, або паводку ён не мог растлумачыць вядомымі для нас прычынамі. Людзі лічылі, што нейкія звышнатуральныя істоты прыводзяць у рух навакольны свет. Гэтыя істоты, або сілы, былі названы *духамі*, а самыя магутныя з іх — *багамі*. Іх уяўлялі ў выглядзе жывёл

◀ Бізонавы танец. Мастак К. Бодмер

☑ Падумайце, з якой мэтай індзейцы выконваюць перад паляваннем магічны танец.

ці людзей. Фігуркі багоў выразаліся з косці, дрэва або каменю.

Людзі пакланяліся гэтым фігуркам — *ідалам*, звярталіся да іх з просьбай — *малітвай* — аб здароўі, удачным паляванні або добрым ураджаі. Рэлігію, заснаваную на пакланенні шматлікім багам, называюць *мнагабожжам* або *язычніцтвам*.

Такія з’явы, як сон і смерць, таксама тлумачыліся звышнатуральнай сілай — рухам *душы*, якая ў час сну ці смерці пакідае чалавека. Старажытны чалавек баяўся хвароб і не ведаў, як іх лячыць. Ён сутыкаўся з праблемамі і няўдачамі ў побыце, на паляванні, у асабістым жыцці. Людзі лічылі, што душы памерлых клапоцяцца пра іх ці, наадварот, гневаюцца на іх. Таму душы памерлага чалавека пакланяліся, у яе прасілі літасці і абароны. Аб’ектам пакланення маглі быць неадушаўлёныя прадметы, якім прыпісваліся незвычайныя ўласцівасці і здольнасці ўплываць на дзеянні і ўчынкі людзей.

ПАДВЯДЗЁМ ВЫНІКІ

◆ *Першабытныя людзі ўважліва вывучалі прыроду і назапашвалі веды.* ◆ *Паступова зараджалася мастацтва — творчае адлюстраванне навакольнага свету ў мастацкіх вобразах.* ◆ *Узніклі рэлігійныя ўяўленні — вера ў звышнатуральныя сілы і ў жыццё пасля смерці.*

- ❓ **1.** З чым звязана зараджэнне жывапісу ў першабытных людзей? Чаму вучоныя доўгі час не верылі, што наскальны і пячорны жывапіс належыць старажытным людзям? **2.** Чаму першабытныя мастакі часцей за ўсё адлюстроўвалі жывёл і сцэны палявання? **3.** Назавіце прычыны зараджэння рэлігійных уяўленняў. **4.** Чаму ўзнікла вера ў душу? Чаму ў час раскопак старажытных могілак вучоныя знаходзяць прылады працы, упрыгажэнні, посуд і зброю?